

*Проф. др Дара Миленовић,
Правни факултет, Ниш*

Положај поверилаца предузећа

Резиме

Предузећа и други привредни субјекти закључују бројне и различите уговоре. Однос између предузећа и његових поверилаца има облигационо правни карактер. Зајо повериоци предузећа уживају заштитиу према имовинско-правним прописима. Међуим, у пракси се показало да су интереси поверилаца често недовољно заштићени, што се невољно одражава на њихову сигурност. Заштита поверилаца биће адекватна, а самим тим и њихова неопходна сигурност остварена, само ако правна регулатива о предузећима уважава њихове интересе. У том смислу, нашим Законом о предузећима из 1996. године, предвиђена су одређена правила којима се штити интереси поверилаца и тако остварује њихова сигурност.

***Кључне речи:** поверилац, предузеће-дужник, уговор, имовинска одговорност, заштитиа поверилаца.*

I

Предузеће је правно лице које обавља делатност ради стицања добити.¹⁾ Посматрано са правног аспекта, пословање предузећа састоји се у закључивању бројних и различитих уговора. Таквим уговорима правно се обликују различити привредни односи.

1. Закон о предузећима-у даљем тексту ЗОП, чл. 1. ст. 1.

Сви уговори у привреди су обострано обавезујући. Однос који се заснива између уговорних страна је облигационо-правне природе, јер закључени уговор твори искључиво облигациона права. Уговорне стране дужне су да испуне своју обавезу и одговорне су за њено испуњење.²⁾ Поверилац у облигационом односу овлашћен је да захтева од дужника испуњење обавезе, а дужник је дужан да обавезу испуни савесно и у свему како она гласи.³⁾ Права која се стичу уговором заштићена су, по правилу, санкцијом. Оно што је предузеће, као дужник, обећало повериоцу, мора да испуни. Ова идеја у праву се исказује правилом да је уговор закон за уговорне стране ("*pacta sunt servanda*"). Ако дужник не плати добровољно свој дуг, следи осуда на плаћање и принудно извршење, јер је, испуњење обавезе из облигационог односа обезбеђено законском санкцијом. Уколико дужник добровољно не изврши обавезу из уговора, поверилац га на то може принудити тужбом суду. Поред тога, поверилац може захтевати накнаду штете коју трпи због тога што дужник није уредно извршио своју обавезу. У пракси се дешава да законом предвиђене мере обезбеђења уговорне дисциплине не пружају повериоцима потребну заштиту, а самим тим и сигурност. Зато се прибегава и другим облицима обезбеђења уредног извршења дужникове обавезе. Дужник и поверилац то чине тако, што путем уговора предвиђају неко средство обезбеђења уредног извршења уговора. У таквом случају, повериоцу се, поред редовних, законских средстава обезбеђења уговорне дисциплине, пружа још једна, додатна гаранција да ће дужник уредно извршити своју уговорну обавезу. Као уговорни облици обезбеђења испуњења уговорних односа (или потврђивања испуњења обавеза, обезбеђења уговора, учвршћивања уговора) могу се појавити разна средства обезбеђења: хипотека, ручна залога, банкарска гаранција, меница, јемство, итд.

Модерна тржишна привреда заснива се на разним врстама кредита: робним, финансијским, краткорочним, дугорочним. Кредит омогућава развој робно-новчаних односа и ширење тржишта, концентрацију капитала у привреди која омогућава праћење и примену достигнућа из науке и технике и савремену организацију рада, стимулисање бржег развоја привредно неразвијених подручја у нашој земљи и свету, развој привредних грана и привредних делатности. Поред кредита, значајну улогу у савременој привреди имају обвезнице, као дужничке (зајмодавне) хартије од вредности. Издавањем обвезница могу се прикупити и мобилисати слободна новчана средства намењена инвестирању у привреду.

Обзиром на значај два наведена института за развој модерне тржишне привреде, поставило се питање: да ли је применом општих правила имовинског права пружена повериоцима потребна заштита њихових интереса?

У земљама са развијеном тржишном привредом, пракса је показала да се кредитни односи не могу развијати, нити се могу прикупити и мобилисати у потребном обиму слободна новчана средства са циљем инвестирања у привреду, уколико повериоци не уживају потребну сигурност. Заштита поверилаца биће адекватна, а

2. Закон о облигационим односима-у даљем тексту ЗОО, чл. 17.

3. ЗОО, чл. 262.

самим тим и њихова неопходна сигурност остварена, само ако правна регулатива о предузећима уважава њихове интересе. У том смислу, нашим Законом о предузећима из 1996. године, предвиђена су одређена правила којима се штите интереси поверилаца и тако остварује њихова сигурност.

Предмет наше пажње ће бити правила Закона о предузећима из 1996. године, којима се штите интереси поверилаца предузећа–дужника и на тај начин појачава њихов положај.

II

За успешно пословање предузећа, односно за остварење његове циљне функције, заинтересовани су не само власници и запослени у предузећу, већ и његови повериоци. Савремено предузеће припада интересно власницима, запосленима у предузећу и повериоцима. Зато је наш Закон о предузећима из 1996. године, у складу са трендовима упоредне регулативе, дао одређена права повериоцима, која су уграђена у структуру предузећа. Приликом регулисања права поверилаца, законодавац се руководио одређеним проценама о томе који су од три интереса и у којој мери друштвено оправдани. Трипартитност интересне позиције не значи и равноправност, али у сваком случају сваки од ових интереса на одговарајући начин, са становишта потреба модерног репродуктивног и интересно неконфликтног предузећа, је уграђен у управљачку структуру предузећа.⁴⁾

Повериоци су доношењем Закона о предузећима из 1996. године добили значајна права у погледу директног или индиректног утицаја на доношење одлука у предузећу. То другим речима значи да су повериоцима дата одређена права да учеству на пословање предузећа.

У одређеним случајевима повериоци су стављени у исти положај са мањинским акционарима, односно члановима привредног друштва. У том смислу, одредбом члана 79. ст. 2. Закона предвиђено је да повериоци чија потраживања износе најмање десетину основног капитала могу покренути поступак пред надлежним судом против одлуке органа предузећа коју сматрају незаконитом, ако скупштина, на њихов захтев, не покрене поступак у року од тридесет дана од дана подношења захтева. Поред тога, у одређеним случајевима повериоцима предузећа дају се нека посебна права која не могу имати мањински акционари. Тако, у случају смањена основног капитала предузећа, повериоци који пријаве своја потраживања најдоцније у року од тридесет дана од дана другог објављивања одлуке о смањењу основног капитала имају право на исплату доспелих потраживања, односно обезбеђење недоспелих потраживања.⁵⁾

Нека права поверилаца заснивају се, у одређеним случајевима, непосредно на одговарајућим одредбама Закона о предузећима. Тако, у случајевима утврђеним

4. Васиљевић, М., Коментар Закона о предузећима, Београд, 1996, стр. 5.

5. ЗОП, чл. 306. ст. 1.

статутом, повериоци предузећа чија потраживања износе најмање десетину основног капитала могу тражити од скупштине предузећа да последње годишње рачуноводствене исказе или инвестициону одлуку из последње две године испита вештак. Ако скупштина предузећа одбије предлог или не донесе одлуку у року од шездесет дана од дана подношења предлога скупштине, вештака ће, на њихов захтев, одредити надлежни суд. Повериоци подносе захтев у року од тридесет дана од дана одржавања скупштине односно у року од шездесет дана од дана подношења предлога скупштине.⁶⁾

Одређена права поверилац може имати на основу уговора који је закључио са предузећем – дужником. У том смислу, од посебног значаја је одредба члана 59. става 1. Закона о предузећима. Наведеном одредбом изричито је предвиђено да, у случајевима, под условом и на начин предвиђеним уговором о кредиту или другим уговором, одређене функције управљања предузећем могу имати и повериоци предузећа. Овим правилом још више се појачава правни положај повериоца, што доприноси његовој сигурности. Тако, у управљању предузећем-дужником могу учествовати и повериоци, без обзира што су њихова права облигационог карактера. Право на учешће у управљању предузећем-дужником заснива се на неопходности заштите интереса поверилаца. Само добро заштићени поверилац даће предузећу потребан кредит. Или, само добро заштићени имаоци обвезница куповином истих омогућиће значајно прикупљање и мобилизацију новчаних средстава ради инвестирања у привреду. Међутим, неопходно је указати на то, да наведеним правом може бити значајно ограничено начело самосталности предузећа. Зато, приликом установљења права повериоца да учествује у управљању предузећем-дужником мора се водити рачуна о томе да то право буде сведено само на ону меру која повериоцу омогућава адекватну заштиту његовог интереса. Никако се не сме дозволити да ово право у пракси буде злоупотребљено, што је, иначе, могуће.

Начини учешћа повериоца у управљању предузећем-дужником могу бити различити. На пример, давање сагласности на одређене одлуке органа предузећа, укључујући и право вета; именовање одређеног броја својих представника у органима управљања предузећа; ограничење спровођења статусних промена; ограничење откупа сопствених акција; ограничење исплате дивиденди у новцу, зарада и плата итд.⁷⁾

Треба истаћи, да су поверилац и предузеће-дужник могли, и пре доношења Закона о предузећима из 1996. године, а у складу са начелом аутономије воље уговорних страна,⁸⁾ да се, још приликом закључења уговора, споразумеју да одређене функције управљања предузећем пређу на повериоца. Тако, давалац кредита може пристати да одобри кредит предузећу под условом да корисник кредита неће

6. ЗОП, чл. 81.

7. Јанковец, И., Учешће поверилаца у управљању предузећем-дужником, Правни живот, бр. 11/96, стр. 7. и сл.; Васиљевић, М., нав. дело, стр. 78; Туфегџић, Д.-Војводић, В., Преузимање управљања предузећем, Правни живот, бр. 10/97, стр. 802 и сл.

8. ЗОО, чл. 10.

доносити никакве одлуке у погледу коришћења одобрених средстава без претходне сагласности даваоца кредита. Може се закључити, да је одредбом члана 59. става 1. Закона законодавац хтео да појача положај повериоца, и то тако што је изричито предвидео да уговором о кредиту или другим уговором може бити предвиђено да одређене функције управљања предузећем имају и повериоци предузећа.

III

Интереси поверилаца могу бити угрожени и у случају статусних промена предузећа. За извршење статусне промене предузећа-дужника није потребна сагласност његових поверилаца. Статусном променом (спајањем, припајањем или поделом) предузеће-дужник може престати да постоји. Поставља се питање: како заштитити повериоца у таквом случају? Тим пре, јер институт статусних промена може бити злоупотребљен ради изигравања поверилаца. Једно је сигурно. Повереоцима предузећа је у интересу да се сачува једнака одговорност дужника за обавезе преузете до уписа статусне промене у судски регистар.

Заштита коју повериоцима пружа Закон о предузећима из 1996. године је у том смислу, да положај поверилаца у случају статусне промене дужника остане неизмењен, без обзира на извршену промену. Да би се то постигло, односно да би се заштитили интереси поверилаца предузећа које статусном променом престаје да постоји, Законом је установљено правило о неограниченој солидарној одговорности за обавезе предузећа које статусном променом престаје да постоји. Законом је, дакле, у случају статусних промена предузећа, искључена могућности аутономног уређивања међусобне одговорности за обавезе предузећа која престају да постоје (правних претходника).

Између учесника статусне промене (правних следбеника), закључује се уговор којим се врши разграничење средстава, права и обавеза. Пошто се овим уговором уређују интерни односи између учесника статусне промене, то он нема никаквог значаја за повериоце предузећа-дужника и за правни промет. Као што је већ истакнуто, уговором о расподели обавеза не може се одступити од императивних законских одредби о солидарној одговорности у случају поделе предузећа.⁹⁾ Новонастала предузећа одговарају солидарно за обавезе предузећа које је престало да постоји. Поверилац може да бира према којем ће новонасталом предузећу истаћи свој захтев.¹⁰⁾

Законом установљена неограничена солидарна одговорност за обавезе предузећа које статусном променом престаје да постоји, постојаће само у случају кад након извршене статусне промене остану најмање два предузећа. Тако је Законом

9. Пресуда Врховног суда Србије, П. Рев. 99/94. од 20. 04. 1994, Судска пракса привредних судова, Билтен, бр. 2/94, стр. 70.

10. Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пж 1691/94 од 15. 05. 1994. године, Избор судске праксе, бр. 12/95, стр. 57.

изричито предвиђено да предузећа настала поделом одговарају солидарно за обавезе подељеног предузећа.¹¹⁾

Ако статусна промена води настанку једног субјекта (припајање целог предузећа другом предузећу, спајање два предузећа у ново предузеће), биће примењено начело о преузимању одговорности за обавезе правног претходника од стране правног следбеника.

Настojeћи да максимално заштити интересе поверилаца предузећа које статусном променом престаје да постоји, наша судска пракса је заузела став којим се повериоцима пружа додатна заштита. Према ставу судске праксе, правни следбеници одговарају свим средствима којима располажу до тренутка престанка обавезе за коју се одговара (универзална сукцесија), а не само средствима која је у њих унео правни претходник.¹²⁾

Интереси поверилаца друштва која статусном променом престају да постоје (правних претходника) могу бити озбиљно угрожени ако је ново предузеће (правни следбеник) инсолвентно и има мању имовинску масу од правних претходника (ранијих дужника). У таквом случају Законом о предузећима, као и упоредном регулативом, пружа се посебна заштита повериоцима друштва која престају да постоје (правних претходника). Одредбама члана 428. Закона предвиђа се, да повериоци предузећа која учествују у спајању преузимањем могу, у року од 30 дана од дана другог објављивања обавештења о покретању поступка за спајање преузимањем, захтевати обезбеђење својих потраживања или њихову исплату. Довољним обезбеђењем поверилаца сматра се и писмена изјава управа предузећа која учествују у спајању преузимањем да ће се имовином тих предузећа управљати одвојено до намирења поверилаца сваког предузећа посебно. У противном, суд може поништити спајање преузимањем по тужби поверилаца. Наведено правило важи и у случају спајања предузећа.

У случају стечаја или принудног извршења на имовини правног следбеника који је настао спајањем предузећа, повериоци предузећа која су престала да постоје (правних претходника), имају право првенственог намирења из оног дела те имовине који је припадао њиховом дужнику (пар. 387. ст. 2. југословенског Трговачког закона).

Чланови управе и надзорног одбора предузећа преузимаоца одговарају солидарно с предузећем-правним следбеником за штету ако су преузели обавезу одвојеног управљања имовинама предузећа која су учествовала у спајању или припајању, а ту обавезу нису испоштовали.¹³⁾

Скупштина предузећа може донети одлуку о промени облика. Промена облика (врсте) предузећа је таква статусна промена у којој учествује само једно предузеће. Оно мења свој облик. У случају промене облика, предузеће остаје правно ли-

11. ЗОП, чл. 435. ст. 3.

12. Став који су привредни судови заузели на XIII заједничкој седници у Крупњу, 1980. године, Привреда и право, бр. 12/80, стр. 77.

13. ЗОП, чл. 432. ст. 1.

це.¹⁴⁾ Ова промена се третира као статусна промена због тога што утиче на то како ће бити организовано управљање у предузећу и да ли ће власници одговарати за обавезе предузећа.¹⁵⁾ Промена облика предузећа не значи настанак новог предузећа у смислу преузетих права и обавеза.¹⁶⁾ Предузеће које је променило облик, дакле, одговара у свему за обавезе које је преузело у правном промету пре промене.

IV

Предузеће је субјект права, јер има својство правног лица. Оно има своју имовину и своје органе. Једна од основних одлика друштва капитала је у разликовању друштва, с једне стране, од његових чланова, с друге стране. Између те две стране постоји непробојни зид, ограда звана правни субјективитет друштва капитала, која власнике друштва (акционаре, чланове), штити од поверилаца друштва. Имовина друштва капитала одвојена је од имовине његових власника. Друштво капитала располаже својом имовином у складу са одлукама својих органа. Једном речју, правни субјективитет предузећа типа друштва капитала, по правилу, је неприкосновен, као и његова имовина. Зато је одговорност предузећа друштва капитала за обавезе преузете у правном промету самостална. За своје имовинске обавезе друштво капитала одговара целокупном својом имовином.¹⁷⁾ Власници друштва капитала (акционари, чланови), само носе ризик за пословање друштва, и то до висине свог улога. Наведена правила остварују се у судској пракси. Тако, у једној одлуци суда констатује се да, пошто је имовина предузећа одвојена од имовине власника предузећа, имовина власника предузећа се у случају стечаја предузећа не може уновчити ради подмирења стечајних поверилаца.¹⁸⁾ Ако над инсолвентним друштвом буде отворен стечај, једина неповољност која ће погодити његове власнике је пропаст њихових улога.

Правно раздвајање предузећа од његових власника, потпуна одвојеност имовине друштва капитала од имовине власника друштва, и самостална одговорност друштва за преузете имовинске обавезе, у пракси могу бити злоупотребљени од стране власника друштва, а ради остварења законом недозвољених циљева. У таквим случајевима, интереси поверилаца друштва капитала су угрожени, а самим тим и сигурност правног промета. Озбиљна опасност за повериоце предузећа типа друштва капитала посебно је изражена у случају једноперсоналног друштва. Једи-

14. Јанковец, И.: Привредно право, Београд, 1999, стр. 130.

15. Ripert, G.: *Traité élémentaire de droit commercial*, par. René Roblot, tome I, Paris, 1980, No 1587, стр. 1074.

16. ЗОП, чл. 436. ст. 2.

17. ЗОП, чл. 53. ст. 1.

18. Решење Вишег привредног суда у Београду, Пж. 4707/96, од 18. 06. 1996, Судска пракса привредних судова, Билтен бр. 4/96, стр. 28.

ни оснивач оснива друштво капитала да би се ризикантним привредним активностима бавио преко предузећа, а не у своје име.¹⁹⁾

Било је неопходно заштитити повериоце друштва – дужника, и тако обезбедити неопходну сигурност у правном промету. Повериоцима је пружена заштита на тај начин, што су од наведених правила предвиђени значајни изузеци. Предвиђени изузеци заснивају се на два основна начела у праву: на начелу забране злоупотребе права и на начелу правичности.

а) На властитом неправу не може се заснивати право, те отуда злоупотреба правног субјективитета, као правила, рађа установу његовог "пробијања" и занемаривања као изузетка.²⁰⁾ У таквом случају подиже се вео, ограда правне личности друштва капитала и негира се одвојеност имовине друштва и имовине његових чланова. То доводи до неограничене одговорности власника за обавезе друштва. На тај начин, онемогућено је изигравање поверилаца друштва. Њихови интереси су заштићени, а сигурност у правном промету појачана.

У циљу заштите интереса поверилаца и јачања сигурности у правном промету, нашим Законом о предузећима је предвиђено, да оснивачи, чланови и акционари, чланови управе и извршног одбора директора одговарају за обавезе предузећа целокупном својом имовином: 1. ако су предузеће злоупотребили да би постигли циљ који је за њих забрањен; 2. ако су предузеће злоупотребили да би оштетили своје повериоце; 3. ако су супротно прописима, поступали са имовином предузећа као да је у питању њихова имовина; 4. ако су смањили имовину предузећа у своју корист или у корист другог лица, а знали су или су морали знати да предузеће неће бити у стању да измири своје обавезе према трећим лицима.²¹⁾ Слично правило садржи и црногорски Закон о привредним друштвима.²²⁾ Одредбама члана 4. овог Закона предвиђено је да, када постоји злоупотреба ограничене одговорности или тежа повреда одредаба о акционарском друштву или друштву са ограниченом одговорношћу, суд може утврдити неограничену одговорност једног или више власника у случају акционарског друштва или друштва са ограниченом одговорношћу. Теже повреде одредаба о акционарском друштву или друштву са ограниченом одговорношћу односе се на мешање имовина, односно средстава власника и друштва; лажну или преварну регистрацију; пропуштање вођења прописане евиденције; пропуштање продужавања регистрације и достављања података Централном регистру Привредног суда, као и на неадекватној капитализацији или осигурању, који не одговарају степену ризика у вези са делатношћу одређеног друштва.

У законом наведеним случајевима, друштва капитала, и поред специфичности њихових правних природа које их чине посебним у односу на друштва лица, приближила су се друштвима лица у погледу одговорности њихових власника (акционара, чланова) за обавезе преузете у правном промету према трећим лицима.

19. Hamel, J. Lagerde, G. Jauffret, A.: Droit Commercial, 2e Volume, Paris, 1980, No 421, стр. 74.

20. Васиљевић, М.: "Пробијање" правне личности, Правни живот, бр. 11/95, стр. 22.

21. ЗОП, чл. 54.

22. "Службени лист Републике Црне Горе", бр. 6/2002.

Треба приметити, да се у нашој судској пракси случајеви привида правне личности, за сада, не појављују тако често. Они су, више –мање, спорадични. Године 1995. објављен је став Вишег привредног суда, да повериоци предузећа могу тужбом за утврђивање тражити да се утврди чињеница у смислу члана 140 а. ЗОП-а (сада члана 54. ЗОП-а).²³⁾ Међутим, и пре доношења наведеног става Вишег привредног суда, наши судови су реаговали на случајеве када се правна личност предузећа користила за постизање законом недозвољених циљева. Тако је у једном случају утврђено, да је тужени власник приватне штедионице од новца који су штедише улагале на штедњу, набавио имовину велике вредности: неколико кућа, луксузних аутомобила, плацева и сл. Суд је закључио да је тужени мешао имовину штедионице са својом личношћу, да је створио привид о постојању привредног идентитета са штедионицом, па је усвојио тужбени захтев и обавезао власника штедионице на исплату улога тужиоцу као штедиши.²⁴⁾

б) Кад се број акционара сведе на једног акционара, тај акционар дужан је да ту чињеницу пријави надлежном суду ради уписа у регистар објављивања. Овај упис је значајан зато што се њиме трећа лица упозоравају на посебну опасност мешања имовине јединог акционара и имовине друштва. Једином власнику друштво може послужити као маска иза које се заклања у обављању своје привредне делатности. Тако он може на вештачки начин ограничити своју одговорност за имовинске обавезе. Санкција, за неизвршење обавезе непријављивања надлежном суду ради уписа у регистар чињенице стицања свих акција друштва, је законом установљена неограничена солидарна одговорност јединог акционара за обавезе друштва преузете за то време (до извршеног уписа).²⁵⁾

в) У групацијама предузећа у којима постоје холдинг односи важи правило да су холдинг предузеће и зависна друштва (друштва кћери, филијале) посебни субјекти у праву, са посебном имовином. Када је у питању одговорност за имовинске обавезе холдинг предузећа и предузећа у саставу холдинг групације (зависних предузећа), полази се од правила према коме предузеће за своје обавезе одговара целокупном својом имовином. Предузећа у саставу холдинг групације (зависна предузећа) не одговарају за обавезе холдинг предузећа нити за обавезе других чланова у саставу холдинг групације. То истовремено значи да ни холдинг предузеће не одговара за обавезе појединих предузећа у саставу групације. Међутим, уговором о организовању холдинг групације, или каснијим изменама и допунама истог, може бити предвиђена и одговорност члана холдинг групације, односно холдинг предузећа за другог-за обавезе других предузећа у саставу холдинг групације и за обавезе холдинг предузећа. Обзиром да се заснива на уговору, одговорност за другога мора бити уписана у судски регистар, да би производила правна дејства према трећим лицима.

23. Билтен Вишег привредног суда, бр. 3/95, стр. 16.

24. Пресуда Општинског суда у Врњачкој Бањи, П. 633/94 од 24. 11. 1994. године. Избор судске праксе, бр. 5/95, стр. 46.

25. ЗОП, чл. 202.

Од правила о самосталној одговорности за обавезе преузете у правном промету холдинг предузећа, као и предузећа у саставу холдинг групације, постоји један изузетак. Он се примењује у случају стварања зависног друштва под непосредним управљањем. Одредбом члана 414. став 1. Закона било је предвиђено да акционар, односно члан друштва са ограниченом одговорношћу стицањем учешћа у висини од 75% у другом друштву (зависно друштво под непосредним управљањем) постаје солидарно одговоран за његове обавезе преузете у правном промету.

Како процес приватизације није довео до очекиваних резултата, то је било неопходно предузети одређене мере ради његовог интензивирања. У склопу предузетих мера је и доношење Закона о изменама и допунама Закона о предузећима.²⁶⁾ У новелирани Закон, поред осталог, унете су измене у погледу имовинске одговорности за обавезе повезаних (груписаних) предузећа. У официјелном образложењу ове измене истиче се, да досадашње искуство у процесу приватизације указује да је правило из одредбе члана 414. става 1. Закона дестимулативно утицало на очекивана улагања страних и домаћих инвеститора. Откупом већ издатих акција или постојећих удела, као и кроз докапитализацију, инвеститори, односно купци, остварују у тим друштвима већинско учешће (у висини од 75% и више). То им даје значајна овлашћења у погледу управљања зависним друштвом, али их по самом Закону (*ex lege*) чини неограничено солидарно одговорним за све обавезе зависног друштва под непосредним управљањем. Инвеститори (купци већ издатих акција или постојећих удела) су, дакле, аутоматски, *ex lege*, постајали неограничено солидарно одговорни за обавезе зависног друштва стављеног под непосредно управљање. И не само то. Они су били дужни да повериоцима друштва под непосредним управљањем чија су недоспела потраживања настала пре објављивања обавештења и јавне понуде за куповину акција ради стицања већинског учешћа капитала пруже обезбеђење до износа њихових потраживања.²⁷⁾ У настојању да се поправи положај страних и домаћих улагача, а самим тим да се остваре њихова очекивана улагања у наша предузећа, члан 414. Закона замењен је чланом 414 а.

Чланом 414 а. Закона предвиђено је да предузеће које стекне више од 90% акција или удела зависног предузећа (матично предузеће) одговара неограничено солидарно за обавезе зависног предузећа, ако зависно предузеће донесе одлуку о односу непосредног управљања (зависно предузеће под непосредним управљањем). Скупштина матичног предузећа одлучује о односу непосредног управљања трочетвртинском већином присутних, ако статутом није предвиђено да се те одлуке доносе другом већином. Однос непосредног управљања могуће је успоставити само са матичним предузећем чије је регистровано седиште на територији СРЈ. Однос непосредног управљања уписује се у регистар и објављује у гласнику берзе, ако се ради о предузећу чије се акције котирају на берзи. Може се закључити, да у регулисању питања одговорности за обавезе зависног предузећа постоји значајна разлика у односу на правило из одредбе избрисаног члана 414. Закона. Јер, одред-

26. "Службени лист СРЈ", бр. 36/2002.

27. ЗОП, чл. 416.

бом избрисаног члана 414. била је предвиђена аутоматска, *ex lege*, неограничена солидарна одговорност за обавезе зависног предузећа преузете у правном промету. Интереси поверилаца су, на тај начин, били максимално заштићени, што је доприносило сигурности у правном промету. Одредбом члана 414. а Закона предвиђено је да су за наступање неограничене солидарне одговорности матичног предузећа за имовинске обавезе зависног предузећа потребне одлуке оба предузећа. Ако скупштине матичног и зависног предузећа другачије одлуче, постоји могућност да матично предузеће не одговара за обавезе зависног предузећа. Поред тога, одредбама члана 414. а Закона положај матичног предузећа је знатно олакшан, јер оно не мора, ако не жели, да прихвати одговорност за обавезе зависног предузећа. Може се закључити, да правила из одредби члана 414. а. Закона могу произвести неповољне последице по интересе поверилаца зависног предузећа, а самим тим и сигурност правног промета. Сигурност правног промета може бити угрожена и правилом из одредбе члана 414. б. става 1. тачке 1. Закона, којим се предвиђа да однос непосредног управљања престаје одлуком матичног друштва. О донетој одлуци матично предузеће обавештава зависно предузеће и исту пријављује ради уписа у регистар. То практично значи, да пословни партнери зависног друштва приликом ступања у пословне односе са зависним друштвом морају проверавати да ли је матично предузеће искључило одговорност за обавезе зависног друштва.

Законом о изменама и допунама Закона о предузећима из 2002. године, извршене су измене и у члану 416. Закона. Измењеним чланом 416. предвиђено је да повериоци зависног предузећа под непосредним управљањем, чија су недоспела потраживања настала пре уписа односа непосредног управљања у регистар, могу у року од 90 дана од дана уписа захтевати од матичног предузећа обезбеђење до висине својих потраживања. Може се рећи да су у питању стилске измене, јер је идеја на којој почива члан 416. остала непромењена.²⁸⁾

V

На основу наведеног, може се закључити да је читавим низом одредби Закона о предузећима пружена значајна заштита повериоцима и тако појачан њихов положај. То је значајно допринело сигурности правног промета. Међутим, доношењем Закона о изменама и допунама Закона о предузећима из 2002. године, отишло се корак назад у погледу заштите поверилаца зависног предузећа под непосредним управљањем. То ће се, сасвим сигурно, неповољно одразити и на сигурност правног промета. Неспорно је да процес приватизације треба интензивирати, учинити га ефикаснијим, али, при том, мора се водити рачуна и о интересима поверилаца, као и о сигурности правног промета. Незаштићени интереси поверилаца и угрожена сигурност правног промета неповољно ће се одразити на очекивана улагања страних и домаћих инвеститора.

28. Јанковец, И., Објашњења Закона о предузећима, Београд, 2002, стр. 96.

Треба истаћи, да нашом законском регулативом положај једне значајне категорије поверилаца није регулисан. У питању су имаоци обвезница. Са развојем тржишних односа у нашој привреди, издавање обвезница ће постати значајан извор прикупљања слободних новчаних средстава ради инвестирања у привреду. Јер, банкарски кредити су врло скупи. Зато се издавањем обвезница обезбеђују значајна средства за развој савремених привреда. Упоредна законска регулатива показује да је питању заштите ималаца обвезница посвећена значајна пажња. Предвиђено је организовано учешће ималаца обвезница у доношењу одређених одлука издаваоца обвезница. Сматрамо да питање заштите ималаца обвезница и у нашем праву мора бити законом регулисано. Што пре, то боље. До тада, питање заштите интереса ималаца обвезница уређиваће се на аутономној основи-статутом предузећа или другог правног лица које има намеру да емитује обвезнице или одлуком о издавању обвезница.

Dara Milenović, Ph. D,
Professor, Faculty of Law, Niš

The Status of Companies' Creditors

Summary

Corporations and other economic subjects conclude numerous and different contracts. The relations between corporation and its creditors has obligatory-legal character. That is the reason why, according to property-legal regulations, the corporation creditors enjoy the protection. But, the practice has shown that the interests of the creditors are often insufficiently protected, what unfavorably reflect their security. Creditor protection will be adequate, and at the same time their essential security realized, only in the case when the enterprise legal regulation respects their interests. In this sense, our 1996 Enterprise Act foresees certain regulations which protect creditors interests, and in that way realize their security.

Key words: *creditor, enterprise-debtor, contract, property responsibility, creditor protection.*